

направленные на: развитие у социальных работников необходимых качеств для работы на более высокой должности; укрепление положительного имиджа сотрудников желающих повысить свою профессиональную компетентность; придание сотрудникам желающих повысить свою профессиональную компетенцию определенного статуса, повышающего их престижность в учреждении.

Общей тенденцией, которую сегодня следует отметить, говоря о развитии профессиональной компетенции, является все больший упор на использование методов активного обучения, таких, как деловые игры, тренинги, наставничество, коучинг, стажировка, дистанционное обучение и т.д., и развитие в ходе обучения у работников социальной сферы навыков групповой работы.

Список использованных источников:

1. Вербицкий, А. А. Контекстное обучение в системе подготовки социальных работников / А.А. Вербицкий // Теоретические основы подготовки социальных работников. – М., – 2006. – 156 с.
2. Маркова, А. К. Психология профессионализма /А.К. Маркова. – Москва. – 2006. – С. 35.
3. Толковый словарь Ожегова [Электронный ресурс] / С.И. Ожегов; Н.Ю. Шведова Толковый словарь русского языка. – Издательство: М.: ИТИ Технологии; Издание 4-е, доп; 2006 г. – 944 с. – Режим доступа: <http://slovarozhegova.ru/> – Дата доступа: 14.05.2017.

УДК 379.82:373.5

НАРОДНЫ ДОМ І ЧЫТАЛЬНЯ ЯК ЦЭНТРЫ САЦЫЯЛЬНА-ПЕДАГАГІЧНАЙ РАБОТЫ НА БЕЛАРУСІ КАНЦА ХІХ – ПАЧАТКУ ХХ СТАГОДДЗЯ

Л.В. Каралькова

Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава

На прыканцы ХІХ стагоддзя ў своеасабліваю культурна-асветную дзейнасць уключаюцца таварыствы народнай цвярозасці, якія пачалі сваю работу з 1 ліпеня 1897 г., калі ў беларускіх губернях быў уведзены казённый продаж напояў.

Таварыствы народнай цвярозасці ажыццяўлялі нагляд за продажам спіртных напояў. Гэтыя аб'яднанні ставілі сваёй мэтай асвету і маральнае выхаванне народных мас. Яны распаўсюджвалі спецыяльную літаратуру, праводзілі субседаванні – народныя чытанні аб шкодзе алкагалізму, спрыялі адкрыццю чытальняў, бібліятэк, Народных дамоў.

Мэта. Разгледзіць дзейнасць Народных дамоў і чытальняў як цэнтраў сацыяльна-педагагічнай работы на Беларусі ў канцы ХІХ – пач. ХХ стагоддзя.

Матэрыялы і метады. Выкарыстаны дадзеныя Цэнтральнага Дзяржаўнага гістарычнага архіва Беларусі (ЦДГА), Цэнтральнага Дзяржаўнага гістарычнага архіва Беларусі ў г. Гродна (НГАБ ў г. Гродна), а таксама матэрыялы перыядычнага друку пачатку ХХ стагоддзя.

Вынікі і іх абмеркаванне. Народныя чытанні арганізавалі з 1 кастрычніка да 1 мая па нядзелях і царскіх днях у чайных, народных вучылішчах, валасных управах, вёсках, і па-магчымасці, у маёнтках. Асноўнымі тэмамі для чытанняў былі: рэлігійна-духоўная, па гісторыі Расіі, па прыродазнаўству, па геаграфіі, па сельскай гаспадарцы, па творах рускіх класікаў (Пушкін А.С., Гоголь М.В. і іншыя). Чытанні для народа праводзіліся бясплатна, усе расходы па іх арганізацыі камітэт прымаў на свой кошт. У кожны павет паступала па тры тэмы і праз тры тыдні яны перадаваліся ў суседні ра-

ён, такім чынам за сем месяцаў усе тэмы абыходзілі ўвесь уезд. Часта лекцыі “разбаўляліся” харавымі спевамі і дэкламацыяй вершаў і прозы. Напрыклад, у Рэжыцкай чайной артыстам Ліпаўскім быў дадзены літаратурна-гумарыстычны вечар, які прынёс 24 руб. 70 кап. чыстага даходу [7, арк. 36].

Грунтуючыся на дадзеных Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Беларусі можна гаварыць аб тым, што губернскія камітэты клапаціліся і аб матэрыяльным забеспячэнні арганізацыі і правядзення дасугавых мерапрыемстваў для жыхароў горада, раёна і вёскі. Напрыклад, Мінскім губернскім камітэтам у 1899 годзе было пералічана 10 руб. 75 кап. на набыццё спецыяльных сродкаў для ўездных камітэтаў. З гэтых сродкаў на набыццё 7 чароўных ліхтароў было выдзелена 1 руб. 50 кап.; на ўзнагароджанне кіраўніка харавых спеваў – 9 руб 25 кап. Між асобнымі ўезднымі камітэтамі грошы раздзелены наступным чынам: Бабруйскаму – 565 руб.; Барысаўскаму – 485 руб.; Ігуменскаму – 1 015 руб.; Мінскаму – 1 235 руб.; Мазырскаму – 560 руб.; Навагрудскаму – 2 555 руб.; Пінскаму – 1 202 руб.; Слуцкаму – 484 руб. У сваю чаргу, Ігуменскім уездным камітэтам на выпуску карцін і брашур для чытання ў бібліятэках-чытальнях было выдзелена: Бярэзінскай – 200 руб., Смілавіцкай – 200 руб., Якшыцкай – 50 руб. Для арганізацыі чытання ў Магілёве для набыцця “чароўных ліхтароў” і карцін да іх выдзелена 1 000 руб., а на падтрымку народнага хору – 280 руб. [7, арк. 36].

У распаражэнне Аршанскага камітэта землеўладальніцай Е.А. Азідавай былі перададзены ўсе яе прадпрыемствы ў мястэчку Любавічы, на сродкі з якіх утрымліваліся чайныя і праводзіліся народныя чытанні.

На першым плане пасля стварэння чайных паўстала праблема арганізацыі народных чытанняў, якія карысталіся вялікім поспехам сярод насельніцтва і, на думку папячыцельства, “служаць не толькі забавай для народа, але і спрыяюць пад’ёму разумовага і маральнага яго развіцця; пры гэтым пажадана арганізоўваць і спецыяльныя чытанні па пытанню аб шкодзе п’янства” [7, арк. 5].

У Рэжыцкім уездзе Віцебскай губерні камітэтам была арганізавана спецыяльная Рада з удзелам настаўніцкага персаналу па пытанню аб распаўсюджанні народных чытанняў у павеце. Яна распрацавала падрабязную праграму чытанняў “на пачатках узаемнага абмену тэмамі і карцінамі між 14 раёнамі, на якія з гэтай мэтай быў падзелены уезд, прычым лектарамі выступалі настаўнікі народных і царкоўна-прыхадскіх школ” [7, арк. 31а]. Па звестках Пінскага ўезду “народныя чытанні і субяседаванні заўсёды прыцягваюць народу больш, чым дазваляе памяшканне, асабліва калі яны разбаўляюцца спевамі” [7, арк. 32а]. Аднак пры некаторых чайных адчыненых народныя бібліятэкі зусім не дзейнічалі, паколькі прадаўцы чаю лічылі іх прызначанымі для інтэлігенцыі і, каб “не гразнілі” падлогі ў чытальных пакоях, не пускалі туды мужыкоў і салдат [3, с. 3].

Пры некаторых гарадскіх чайных ладзіліся бясплатныя кансультацыі для беднага люду па прававых і юрыдычных пытаннях [7, арк. 32а].

Зразумела, што арганізаваць падобныя прадпрыемствы магчыма было толькі там, дзе мелася для гэтага благодатная глеба з ліку мясцовых юрыстаў, а ініцыятыва ў першую чаргу павінна была зыходзіць ад папячыцельстваў.

Першыя звесткі аб іх адкрыцці на тэрыторыі Беларусі Народных дамоў адносяцца да 1899г. (в.Ліпна Люцынскага ўезда Мінскай губерні) [7, арк. 35а]. Адзначым, што ініцыятарам стварэння Народнага дома было зноў жа папячыцельства аб народнай цвярозасці, а будынак для яго быў прадстаўлены прыватнай асобай – Р.І. Зары. Пазней менавіта Народныя дамы сталі любімымі тыпамі пазашкольных ўстаноў для народа, якія адчыняліся і дзейнічалі пад патранажам папячыцельстваў. Пазней такія ж Народныя дамы былі адкрыты ў Ваўкавыскім і Купянскім паветах.

Неабходнасць стварэння Народных дамоў выцякала з трох галоўных патрэб:

- у асвеце;
- у пашырэнні кола зносін;
- у эканамічнай ўзаемадапамозе адзін аднаму.

Народныя дамы маюць таксама дастаткова багатую гісторыю. Ідэя іх стварэння з’явілася ў Англіі ў канцы 19 стагоддзя. Народны дом, нешта накшталт завешчанага англійскім сацыялістам Фур’е “фаланстэра Палаца будучыні”, у якім павінна сканцэнтравана ўся матэрыяльная і духоўная культура народа, яго сямейнае і грамадскае жыццё. Першы Народны дом быў арганізаваны ў 1887 годзе ў Лондане па ініцыятыве пісьменніка Вальтэра Бэнзага. Затым падобныя ўстановы з’явіліся і ў Францыі, Бельгіі і іншых краінах і дзяржавах, у тым ліку, і ў Расіі. На тэрыторыі Беларусі (якая ў той час мела назву “Паўночна-Заходні край Расіі”), Народныя дамы сталі адчыняцца з 1898 года. Нярэдка ініцыятыва іх стварэння ішла знізу, ад народа. У многіх месцах яны ствараліся на аснове чайных-чытальняў, як, напрыклад, у в.Карсава, і ахоплівалі сваёй дзейнасцю ўсё наваколле.

Па прыцыпу арганізацыі існавала тры віды Народных дамоў:

- а) арганізаваных земствамі;
- б) створаных аб’яднаннямі кааператараў і асветных таварыстваў;
- в) самастойных таварыстваў “Народны дом”.

Таварыства “Народны дом” ахоплівалі сваёй дзейнасцю вялікія тэрыторыі, а калі-некалі – і цэлыя рэгіёны.

Грунтуючыся на архіўных дадзеных ЦДГА і перыядычнага друку гэтага часу можна зрабіць выснову, што кожнае таварыства “Народны дом” як і любое іншае аб’яднанне, мела свой статут, у якім вызначаліся мэты стварэння і асноўныя формы яго дзейнасці, арганізацыя і кіраванне справамі таварыства, склад таварыства, яго юрыдычныя правы і абавязкі, памер грашовых укладаў і умовы прыняцця і выключэння членаў таварыства, будаўніцтва спецыяльных памяшканняў, яго фінансаванне і кантроль за выкарыстаннем грашовых сродкаў, а таксама, умовы закрыцця таварыства.

На тэрыторыі Беларусі Народныя дамы ствараліся “по образу и подобию” расійскіх. Таму як прыклад такога дакумента можна прывесці праект статута Пермскага Народнага дома, надрукаванага ў “Вестніку” як узор для стварэння статутаў беларускіх устаноў адпаведнага тыпу. Мэтай яго стварэння было “развіццё культурна-асветных пачаткаў сярод мясцовага насельніцтва і дастаўлення яму разумнага выкарыстання святочнага і вольнага часу” [1, с. 12]. У гэтых мэтах было зацверджана стварэнне бібліятэкі-чытальні, арганізацыя спектакляў, лекцый, сістэматычных курсы чытання, якія суправаджаліся “туманымі і кінематаграфічнымі карцінкамі”, кніжны склад, нядзельныя школы, спецыяльныя класы і т.п.

У адрозненне ад дваранскіх клубаў і салонаў, гэта таварыства атрымлівае юрыдычныя правы па набыцці і продажы нерухомай маёмасці, наследаванню па тэстаментах, уступленню ў дазволеныя законам дагаворы, і ўвогуле, дзейнасці на правах юрыдычнай асобы. Цікавы і той факт, што сродкамі ўтрымання Народнага Дома былі не толькі членскія ўзносы, але і адлічэнні з платных вечароў, спектакляў, канцэртаў, грашовыя выдаткі мясцовых кааператываў і грамадскіх арганізацый, а таксама, дабравольныя ўклады прыватных асоб.

Членства ў таварыстве Народны дом насіла даступны ўсім сляям насельніцтва характар. Не абмяжоўвалася і колькасць удзельнікаў. Забарона тычылася толькі вучняў ніжэйшых і вышэйшых навучальных устаноў, якія не дасягнулі 21 года, ваенаслужачых і юнкераў, а таксама, асоб, якія падлягалі абмежаванню правоў па суду. Члены таварыства падзяляліся на тры катэгорыі: 1) ганаровыя – асобы, вядомыя культурна-асветнай дзейнасцю; 2) пажыццёвыя – асобы, якія ўносілі адначасова вызначаны ўзнос; 3)

сапраўдныя, якія штогод уносілі не менш 25 кап. Усе пытанні (акрамя набыцця і продажу нерухомасці, выбарнага ганаровага членаў, выключэння з ліку членаў, для чаго патрабавалася 2/3 галасоў), вырашаліся агульным сходам шляхам галасавання (пры большасці галасоў членаў таварыства).

Праўленне складалі 5 асоб, сярод якіх прызначаўся старшыня, сакратар і казначэй. Яны ж вялі грашовую справаздачу, форму якой вызначаў таксама агульны сход. Тэрмін іх кіравання – 1 год. Штогод на чарговым сходзе выбіралі і рэвізійную камісію, якая сачыла за дзейнасцю кіравання і прадстаўляла даклад агульнаму сходу членаў таварыства. Пытанні ўнясення змен у статут або закрыцця таварыства таксама вырашалі на агульным сходзе.

Побач са статутам Пермскі губерскі сход зацвердзіў і вельмі каштоўны дакумент – правілы выдачы грашовай дапамогі з ліку спецыяльнага фонда губернскага земства. У ім сказана, што памеры выдаткаў на будаванне Народных дамоў у сельскай мясцовасці даходзіла да паловы сабекошту будынку, але не перавышала 5000 руб., а астатнія сродкі збіраліся сіламі мясцовай арганізацыі. Вызначэнне памераў такіх выдаткаў адбывалася на земскім губернскім сходзе.

Да хадайніцтва аб выдзяленні сродкаў са спецыяльнага фонда на будаўніцтва Народных дамоў неабходна было прыкласці: а) генеральны план мясцовасці (у 2-х экз.), дзе планавалася будаўніцтва з указаннем існуючых паблізу будынкаў і вуліц; б) смету і праект будынку (2 экз.); в) памер сродкаў, сабраных на месцы для гэтых мэтаў. Абавязковым для ўсіх (і гарадскіх і сельскіх) Народных дамоў было патрабаванне наяўнасці гардэроба і прыбіральні. Сродкі на будаўніцтва Народных дамоў выдавалі і тым паселішчам, дзе зараджалася ініцыятыва стварэння такога таварыства “з нізу”, і дзе мясцовае насельніцтва, або грамадскія ўстановы бралі на сябе арганізацыю таварыства, матэрыяльны ўдзел у будаўніцтве і далейшага яго ўтрымання [1, с. 12].

Праўленне Нежкаўскага крэдытнага таварыства, ідучы на сустрач народнай плыні ва ўсіх галінах жыццёвых патрэб як у культурна-гаспадарчым ўздыме насельніцтва, а таксама і ў асветніцкіх адносінах да яго, мае намер пабудаваць уласны будынак, які будзе адказваць патрэбам насельніцтва: называць будынак Народным домам Нежкаўскага крэдытнага таварыства Магілёўскага павета (1916) [4, арк. 30].

Прагрэсіўныя земскія дзеячы бачылі мэтазгоднасць стварэння сеткі Народных дамоў – губернскіх, уездных, валастных і сельскіх, якія і сталі цэнтрамі пазашкольнай адукацыі і асветы. На тэрыторыі Беларусі гэтыя таварыствы адрозніваліся багаццем і рознабаковасцю формаў арганізацыі і дзейнасці. Па форме арганізацыі яны ўключалі ў сябе бібліятэку, чытальні, вячэрнія класы для дарослых, васкрэсныя школы, рамесленыя майстэрні, дзе навучалі практычнаму авалоданню якім-небудзь рамяством, сцэны, лекцыйныя і глядзельныя залы для спектакляў, канцэртаў і кінапраглядаў, чайную, гімнастычныя залы, кнігандлёвыя лаўкі і склады, хары і аркестры, і г.д. Галоўнымі формамі работы былі лекцыі, бяседы, канцэрты, спектаклі, літаратурна – мастацкія гурткі, народныя чытанні для дзяцей і дарослых, экскурсіі, спартыўныя заняткі, распаўсюджанне кніг, выставы. Пры некаторых Народных дамах дзейнічалі школы кройкі і шыцця, арганізоўваліся танцавальныя вечары і дзіцячыя ёлкі [2, с. 11].

Так, Слоніўскі Народны дом папачыцельства аб народнай цвярозасці праводзіў “забаўляльныя” вечары для простага народа, здаваў у арэнду памяшканні для прыезжых артыстаў, пад канцэрты і выступленні слоніўскіх аматарскіх літаратурна-драматычнага і музычнага таварыстваў. У Народным доме працавалі чайная і буфет [6, с. 14].

Па Гродзенскай губерні згодна Памятнай кніжкі на 1907 год налічвалася клубаў: Ваенны сход; Гражданскі шляхетны сход; Вольнае пажарнае таварыства; Сход чыноўнікаў; Народны дом [5, с. 254].

Такім чынам мы бачым, што Народныя дамы будаваліся па ўсёй Расіі, у тым ліку і на тэрыторыі паўночна-заходняга краю. Народныя дамы дапамагаюць будаваць органы ўлады і земства, дваранскія грамадства і прадпрыемальнікі, грамадскія арганізацыі. За вялікімі гарадамі да працэсу падключваюцца невялікія гарады вёскі. Трэба адзначыць, што дзяржаўныя органы ўлады выступалі гарантамі станаўлення народных дамоў: альбо ім належала ініцыятыва пабудовы дома і пошук партнёраў і мецэнатаў, альбо яны маральна і матэрыяльна падтрымлівалі ўжо праяўленую ініцыятыву, альбо яны выступалі пасрэднікам у пошуках магчымых гаспадароў Народных дамоў, народных чайных. Дзяржава дэкларавала абавязальнасць матэрыяльнай абароны народных дамоў і кантралявала адэкватнасць ўтрымання іх працы патрабаванням, якія вылучаліся пры іх фінансаванні. Адначасова з гэтым вялікую ролю ў стварэнні і дзейнасці Народных дамоў мелі дабрачынныя акцыі прыватных асоб і грамадскіх арганізацый (папярчальнасць аб народнай цвярозасці).

Заклучэнне. Такім чынам, мы бачым, што ідэя Народнага дома была прывабная тым, што падмуркам для яе стварэння служылі: дабрачыннасць; стаўка на прыватную ініцыятыву; агульнадаступнасць; дэмакратызм; заахвочванне і падтрымка любых творчых праяў, ініцыятыў насельніцтва, арганізацый і прадпрыемстваў; садзейнічанне выхаванню дзяцей праз актыўную дзейнасць; арыентацыя на групы асаблівай увагі (сацыяльна неабароненыя і “напружаныя”; катэгорыі насельніцтва).

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Вопросы внешкольного образования // Вестник Могилёвского земства. – 1915. – № 12. – С. 12.
2. Гродненский Народный Дом // Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў г. Гродна (НГАБ ў г. Гродна). – Фонд 20. – Воп. 1. – Адз. зах. 17. – Арк. 11-12 аб.
3. К 100-летию А.С. Пушкина // Гродненские губернские ведомости. – № 109. – 27 июля 1899 г. – С. 3.
4. Народный Дом в с. Нежкова Могилёвского уезда // Цэнтральны Дзяржаўны гістарычны архіў Беларусі (ЦДГА). – Фонд 2085. – Воп. 1. – Адз. зах. 46. – 30 арк.
5. Памятная книжка Гродненской губернии на 1907 г. – Гродно: Губерн. тип., 1907. – LXIV, 424. – С. 254.
6. Слонимский Народный Дом // Гродненские губернские ведомости. – № 24. – 24 июня 1905 г. – С. 14.
7. Циркуляры губернатора по устройству библиотек и клубов (1899-1900 гг.) // Цэнтральны Дзяржаўны гістарычны архіў Беларусі (ЦДГА). – Фонд 2555. – Воп. 1. – Адз. зах. 10. – Арк. 5-36.

УДК 378.4:37:378.147.88

**ОРГАНИЗАЦИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ
(на примере кафедры социально-педагогической работы
ВГУ имени П.М. Машерова)**

С.Д. Матюшкова, С.Г. Туболец
Витебск, ВГУ имени П.М. Машерова
(e-mail: svetla237@rambler.ru, soc-work@rambler.ru)

Проблема приобщения студентов к научно-исследовательской работе, качественное развитие исследовательских способностей молодых людей давно и обоснованно рассматривается в качестве одной из важнейших в высшей школе. В значительной мере это связано с качеством профессиональной подготовки, поскольку конкурентоспособность будущих специалистов во многом обуславливается включением студентов в научную деятельность.